

УДК 355.237: 811.161.2'373.46-042.65

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.320979>

Олена Вернигора, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1725-6075>

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті розглянуто питання організації самостійної роботи курсантів у процесі вивчення фахової термінології. Наголошено на необхідності індивідуального опрацювання професійної лексики. Проаналізовано, що самостійна робота сприяє пошуковій діяльності, розвитку інтелектуального потенціалу, творчих здібностей курсантів. Запропоновано завдання для самостійної роботи, що допоможуть розширити словниковий запас здобувачів вищої військової освіти, навчитися точно і правильно використовувати терміни як в усному, так і в писемному мовленні.

Ключові слова: самостійна робота; курсанти; фахова термінологія; професійна лексика; індивідуальні завдання; державна мова; словниковий запас; комунікація.

Постановка проблеми. Підготовка військовослужбовців, фахівців із державної та національної безпеки передбачає вивчення фахової термінології. Ці знання необхідні в майбутній професійній діяльності для укладання документів, налагоджування комунікативних зв'язків, а також для підвищення рівня загальних і фахових компетентностей. Для того, щоб курсанти мали змогу розширити свій словниковий запас під час навчання у військовому закладі вищої освіти, необхідно, окрім аудиторних занять, правильно організувати самостійну роботу, що сприятиме вдосконаленню знань необхідної термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення фахової термінології привертала увагу вітчизняних і зарубіжних науковців, які пропонували різні аспекти її вирішення. Питання перекладу спеціальної військової термінології розглядали В. Балабін, М. Білан, Т. Кияк, І. Лисичкина, С. Пашко, Є. Проценко, Н. Рябокінь, О. Селіванова, В. Юхименко та ін.; самостійну роботу в системі професійної підготовки вивчали В. Аніщенко,

О. Іваніга, О. Палеха, С. Тарасенко та ін.; організацію самостійної роботи курсантів досліджували О. Аксьонова, В. Бондаренко, О. Донець, А. Кучерявий, Н. Худякова; окремі аспекти самостійної роботи в процесі вивчення професійної лексики аналізували С.Заволока, О.Зеленська, Л.Монастирьова, О.Павлова, А.Посохова; самостійну роботу як засіб розвитку професійних, іншомовних, комунікативних компетенцій розглядали І. Іванова, А. Коршенко.

Метою статті є аналіз організації самостійної роботи курсантів у процесі вивчення фахової термінології.

Методи дослідження: теоретичний аналіз першоджерел з наукової проблеми застосовувався для визначення стану її дослідження в педагогіці; термінологічний аналіз – задля визначення сутності ключового поняття; узагальнення досвіду роботи в закладі вищої військової освіти дав змогу розробити ефективні завдання з вивчення курсантами фахової термінології.

Виклад основного матеріалу. Україна протягом своєї історії часто перебувала в умовах боротьби за незалежність, територіальну цілісність і державну мову, яка є основною ознакою національної приналежності. Сучасні події загострили потребу в захисті, збереженні та досконалому вивченні рідної мови. Для майбутніх військовослужбовців така потреба є необхідною, адже мова містить багато важливої специфічної військової термінології, що наразі сприяє ефективному командуванню, координації діяльності та гарантії державної безпеки. У Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) зазначено, що «заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови, зокрема заклади вищої освіти, в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі». У процесі професійної діяльності необхідно використовувати однозначні й чіткі терміни, які забезпечуватимуть правильне розуміння змісту документів і нормативних актів, що допоможе уникнути помилок і непорозумінь. Майбутня професійна діяльність курсантів у військовій чи в державній галузях вимагає вузько-спеціалізованих словників для опису конкретних понять, ситуацій. Адже від точності термінів залежатиме успішність виконання поставлених завдань, зокрема в кризових ситуаціях.

Наша держава прагне до інтеграції та входження в європейські міжнародні структури, зокрема НАТО і ЄС. Це вимагає адаптації військової термінології до міжнародних стандартів, що потребує подальшої розробки відповідних термінів українською мовою та їхнього поширення. Необхідність вивчення військової термінології зумовлена кількома причинами. Державну мову використовують у всіх нормативних документах, наказах, законах та інших офіційних актах. Для розуміння і точного виконання своїх обов'язків курсанти мають вільно володіти мовою та термінологією. Майбутні офіцери або державні службовці будуть взаємодіяти з колегами, керівництвом і громадянами, тому їхня професійна комунікація повинна бути на високому рівні. Адже використання коректної термінології та чітке формулювання думок державною мовою забезпечує ефективне спілкування і запобігає непорозумінням. Знання державної мови сприяє єдності силових структур і всіх громадян, оскільки це одна з основних складових національної безпеки, що допомагає підтримувати єдиний інформаційний простір і культурну ідентичність. Досконале володіння іншомовною та власне українською термінологією є показником високого професійного рівня та компетентності. Це створює позитивний імідж військовослужбовця чи державного службовця як перед співробітниками, так і перед громадськістю. Тому знання державної мови й зокрема термінології – це не лише вимога, а й важливий аспект професійної підготовки курсантів.

Більшість науковців зосереджує свою увагу на покращенні якості аудиторної роботи в закладах вищої освіти. Щодо організації самостійної роботи дослідники не приділяли достатньої уваги. Адже самостійна робота курсантів є важливою складовою навчального процесу, особливо для майбутніх військовослужбовців і фахівців державної безпеки.

О. Шумейко (2017) зауважує, що самостійна робота – це «навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення й оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача. За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання, що стосуються таких її сфер: засвоєння матеріалу теми, яка розглядається на лекції (робота з конспектом

лекції, рекомендованою навчальною літературою); конспектування фундаментальних робіт відповідно до програми навчальної дисципліни; розв'язування задач, проведення дослідів тощо; підготовка рефератів, контрольних робіт, виступів, доповідей» (с. 191-192).

С. Заволока (2017) доводить важливість самостійної роботи здобувачів вищої освіти, адже вона є «складовою частиною системи навчання у вищих закладах освіти. Вона вимагає системного підходу й має бути побудована на єдиній методичній основі» (с. 121).

О. Волошина (2024) розглядає самостійну роботу у форматі дистанційного навчання, результатом якої має бути «оволодіння основами самоорганізації та самовиховання, щоб і надалі безперервно професійно розвиватися, підвищуючи свою кваліфікацію» (с. 88).

О. Палеха (2019) узагальнює сутність аналізованого поняття в британському науковому дискурсі та доходить висновку, що англійські вчені розуміють його як «*освітню філософію*», «методологічну основу вищої освіти Великої Британії», коли здобувача «включено в процес формування вмінь і навичок самоосвіти, він готовий до постійного самовдосконалення, самостійно осмислює і оцінює рівень своїх знань, сформованих умінь і навичок, визначає перспективи їх удосконалення відповідно до власної освітньої траєкторії» (с. 52).

Аналіз робіт науковців доводить, що самостійна робота має безпосередній вплив на підготовку курсантів, на розвиток професійних навичок і формування ключових компетентностей, необхідних у майбутній професійній діяльності. Правильно організована і спланована самостійна робота вчить курсантів відповідально ставитись до своїх обов'язків, дисципліновано планувати час і виконувати завдання, що є важливим у професійній діяльності у сфері забезпечення державної безпеки. Оскільки курсанти виконують завдання самостійно, це сприяє розвитку їхнього критичного мислення, аналітичних навичок, здатності розбиратися у складних питаннях та ухвалювати виважені рішення. Майбутні фахівці оволодівають уміннями контролювати власний процес навчання, ставити собі цілі та досягати їх.

Л. Монастирська і О. Павлова (2021) переконані, що «одним із найважливіших елементів академічної діяльності стає використання інформаційно-комунікаційних технологій, які не тільки модернізують та інтенсифікують навчальний процес, а й дозволяють реалізувати особистісно-орієнтований та диференційований підходи до навчання» (с. 104). Отже, самостійну роботу курсантів із вивчення професійної термінології, підготовки до практичних і семінарських занять, варто організувати з використанням інформаційних технологій, наприклад, робота з електронними виданнями в бібліотеці, опрацювання освітніх сайтів і автоматизованих навчальних програмних засобів. Завдяки цьому здобувачі освіти можуть якісно підготуватись до письмових робіт і опанувати велику кількість термінології, досліджуючи дефініції та аналізуючи правильне використання термінології в українській науковій мові.

Для того, щоб робота курсантів була результативною і якісною, викладач повинен ретельно підбирати завдання для самостійного опрацювання. Обов'язковим є закріплення знань з теми, яку вивчали на практичному занятті. Для опанування великої кількості нової термінології можна запропонувати здобувачам вищої військової освіти укласти термінологічні словники, у яких необхідно зазначити термін, його дефініцію і навести приклад застосування. Таку роботу важливо виконувати протягом усього навчання, адже поповнення словникового запасу курсантів збільшується під час вивчення нових дисциплін.

Для індивідуальної роботи викладач може запропонувати такі завдання:

- пояснити лексичне значення слів, наприклад: *кібернетика, біоінженерія, дрон, датчик, санкція, легалізація, депортація* тощо;
- пригадати і записати десять професіоналізмів та п'ять номенклатурних назв майбутнього фаху, пояснити їхнє значення, з'ясувати, чим вони відрізняються від термінів;
- виправити конструкції, у яких мовці порушують граматичні норми літературної мови у використанні термінів. Правильні варіанти необхідно записати, наприклад: *дорожчий всіх аналогів, самий докладний проєкт; відбулося в минулому році; діюча постанова; найбільш ефективніші впровадження* тощо;

- за допомогою словника іншомовних слів установити відповідність між українськими та запозиченими словами;

- скористатись словником паронімів української мови для утворення словосполучення, дібрати зі слів, поданих у дужках, відповідні за змістом до наведених паронімів, наприклад: *ознайомити, познайомити (з інструкцією, з новим колегою); особовий, особистий (рахунок, нагляд); виборний, виборчий (посада, право); воєнний, військовий (стан, маневри); чисельний, численний (перевага, експерименти)* тощо;

- виписати зі словника десять запозичених термінів із фаху, указати, з яких мов їх запозичено; записати дефініції та дібрати, якщо можливо, українські відповідники;

- вставити пропущені терміни в речення (можна використовувати слова з довідки);

- дібрати українські відповідники до фахових термінів іншомовного походження, наприклад: *резерв, амбасадор, раціональний, рентабельний*;

- знайти іншомовні відповідники до фахових слів, наприклад: *важливий, своєчасний; звертатися; тотожний; правослухняний, відданий; правосуддя; постанова; запобіжний* тощо;

- з'ясувати значення поданих термінів. Зі словника іншомовних слів виписати, з яких мов ці слова запозичені в українську та яке значення в тих мовах вони мають;

- дібрати до поданих тлумачень слів терміни іншомовного походження, записати їх, за необхідності скористатися довідкою;

- прочитати подані назви зброї та її компонентів, встановити значення кожного слова й записати його, наприклад: *вінчестер, гармата, гвинтівка, набій, гальмівний затвор* тощо.

- визначити доречність використання іншомовної лексики в поданих реченнях, зробити за потреби синонімічну заміну;

- виправити помилки в поданих словосполученнях: *механічна помилка, механічний загін бійців, механізований підхід* тощо;

- дібрати антоніми до поданих слів і ввести їх у словосполучення: *раціональний, урядовий, організований*;

- вставити пропущені слова-терміни в реченні.

Виконуючи такі завдання, здобувачі вищої військової освіти розширяють словниковий запас, навчаються точно і правильно

використовувати терміни як в усному, так і в писемному мовленні. Така самостійна та індивідуальна робота сприяє кращому засвоєнню інформації, а також розширенню кругозору.

Для підготовки до написання рефератів і курсових робіт курсантам необхідно опрацьовувати різні наукові джерела: словники, довідники, монографії, наукові статті, посібники тощо. Теми для наукових робіт викладач має підібрати так, щоб здобувачі вищої освіти використовували якомога більше професійної термінології. До прикладу: «Сучасна зброя української армії», «Нові зразки військової техніки в Україні». Окрім того, можна запропонувати їм укласти повідомлення про походження двох-трьох слів-професіоналізмів. Досліджуючи інформацію, курсанти краще опановують нову термінологію, використовуючи її не лише в усному, а й у науковому мовленні.

Для досягнення ефективного результату обов'язковим є контроль самостійної роботи. Викладач повинен перевірити виконані завдання. Це можуть бути відповіді на контрольні запитання або тести, перевірка укладених конспектів, виконаних вправ, домашніх індивідуальних завдань, захист рефератів тощо.

Виконуючи самостійні завдання, курсанти отримують знання та навички, які допоможуть у майбутньому ухвалювати самостійні рішення. У галузі державної безпеки це критично важливо, адже часто потрібно швидко та самостійно приймати рішення в умовах обмеженої інформації. Самостійне опрацювання матеріалу допомагає кращому розумінню професійних тем, засвоєнню термінології та специфічних процедур, що розвиває професійні навички. Завдяки самостійній роботі курсанти звикають до високих вимог та обмежених термінів, що буде частим явищем у їхній професійній діяльності.

Самостійна робота сприяє розвитку аналітичних здібностей і критичного мислення, адже здатність до аналізу інформації чи розуміння контексту впливає на наслідки прийняття рішень. Самоорганізація і планування розвивають у курсантів уміння ефективно розподіляти свій час і сили для досягнення максимальних результатів. Під час виконання завдань, які передбачають обговорення тем, курсанти співпрацюють один з одним. Саме за таких умов розвиваються комунікативні навички, уміння

висловлювати свої думки та сприймати думки інших здобувачів вищої освіти. Уміння адаптуватися до нових умов і швидко освоювати нову інформацію, що є необхідним у швидкоплинному середовищі державної безпеки, сприяє гнучкості та адаптивності в майбутній професійній діяльності.

Висновки. Розвиток термінології для державної та військової служби є важливим елементом утвердження української мови в усіх галузях суспільного життя. Це сприяє зміцненню національної ідентичності та подоланню впливу російської мови. Багатство української військової термінології є результатом поєднання й задоволення історичних, соціальних, практичних і національно-культурних потреб.

Отже, організація самостійної роботи курсантів у процесі вивчення фахової термінології є необхідною для закріплення нового матеріалу. Самостійне виконання завдань допомагає краще засвоїти знання, які здобувач вищої військової освіти отримав на лекціях і практичних заняттях. Самостійна робота моделює умови, близькі до реальних ситуацій у професійній діяльності, де не завжди є можливість отримати допомогу і потрібно діяти самостійно, що готує курсантів до вирішення специфічних проблем у майбутньому. Самостійне виконання завдань допомагає кожному розвинути впевненість у своїх знаннях і навичках, що є цінним для майбутніх військовослужбовців і фахівців у сфері забезпечення державної безпеки. Самостійна робота є важливим інструментом підготовки майбутніх офіцерів, який не лише покращує їхні знання та навички, але й формує позитивні особистісні якості – відповідальність, самоконтроль і готовність до ефективного виконання професійних обов'язків.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в укладанні спеціальних термінологічних словників і довідників; розробці сучасного навчально-методичного супроводу до самостійної роботи з української мови здобувачів вищої військової освіти в умовах дистанційного і змішаного навчання.

Список використаної літератури

Волошина, О. (2024). Застосування самостійної роботи у процесі формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів при вивченні іноземної мови в аграрних закладах вищої освіти. *Молодь і ринок*, 1 (221), 78-91. Взято з <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/298585/292036>

- Заволока, С. І. (2017). Аспекти організації самостійної роботи студентів ВНЗ з іноземної мови (французької). *Педагогічні науки*, 75, 1, 118-121.
- Монастирська, Л. В., & Павлова, О. О. (2021). Інтернет-технології як засіб інтенсифікації самостійної роботи студентів у процесі вивчення англійської мови у ЗВО. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 72, 103-109. Взято з <http://repo.uira.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7202/1pdf>
- Палеха, О. М. (2019). Сутність поняття «самостійна позааудиторна робота» у британському науковому дискурсі. *Естетика і етика педагогічної дії*, 20, 46-53. Взято з <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/12614>
- Про забезпечення функціонування української мови як державної* (2019): Закон України № 2704-VIII від 25 квіт. 2019 р. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
- Шумейко, О. Г. (2017). Особливості організації самостійної роботи студентів. В кн. *Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю* (с. 191-192). Полтава. Взято з <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a7406a5-4dca-4b81-b32a-e892d2bf878c/content>

Olena Vernyhora

ORGANIZATION OF CADETS' INDEPENDENT LEARNING WHILE STUDYING PROFESSIONAL TERMINOLOGY

The article deals with the issue of organizing cadets' independent while studying professional terminology. The need for individual study of professional vocabulary lies in the fact that in the course of their professional activities, future employees will use unambiguous and clear terms that will ensure a correct understanding of the content of documents and regulations, which will help to avoid mistakes. After all, the tasks' success depends on the accuracy of the timing, particularly in crisis situations. There are several reasons for the need to learn military terminology. The state language is used in all regulations, orders, laws, and other official acts. To understand and accurately perform their duties, cadets have to be fluent in the language and terminology. Future officers or civil servants will interact with colleagues, superiors and citizens, so their professional communication must be at a high level. After all, the use of correct terminology and clear formulation of thoughts in the state language ensures effective communication and prevents misunderstandings. A perfect command of foreign and Ukrainian terminology is an indicator of a high level of competence and professionalism. This creates a positive image of a serviceman and civil servant both to colleagues and the public.

It is analyzed that independent learning contributes to cadets' search activity, development of intellectual potential, and creative abilities. The objectives of independent learning that will help to expand students' vocabulary, and learn to accurately and correctly use terms in both oral and written speech are outlined. The organization of cadets' independent learning while studying professional terminology contributes to better consolidation of new material. It helps to assimilate the knowledge gained in lectures and practical classes, simulates conditions close to real-life situations in professional activities. It helps cadets to gain and develop confidence in their knowledge and skills, which is valuable for future military personnel and specialists in the field of state security. Independent learning is a significant tool for training cadets, which not only improves their knowledge and skills, but also forms responsibility, self-control and readiness to perform professional duties.

Keywords: *independent learning; cadets; professional terminology; professional vocabulary; individual tasks; state language; vocabulary; communication.*

References

- Monastyrova, L. V., & Pavlova, O. O. (2021). Internet-tekhnologii yak zasib intenyfikatsii samostiinoi roboty studentiv u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy u ZVO [Internet technologies as a means of intensifying students' independent work in the process of learning English in higher education]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity [Problems of Engineering and Pedagogical Education]*, 72, 103-109. Retrieved from <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7202/1pdf> [in Ukrainian].
- Palekha, O. M. (2019). Sutnist poniattia «samostiina pozaaudytorna robota» u brytanskomu naukovomu dyskursi [Essence of the concept of independent learning in british scientific discourse]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]*, 20, 46-53. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/12614> [in Ukrainian].
- Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]* (2019): Zakon Ukrainy No 2704-VIII vid 25 kvit. 2019 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
- Shumeiko, O. H. (2017). Osoblyvosti orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv [Features of the organization of independent work of students]. In *Innovatsiini tekhnologii v orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv medychnykh osvitynykh zakladiv [Innovative technologies in the organization of independent work of students of medical educational institutions]: materialy navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastiu* (pp. 191-192). Poltava. Retrieved from <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a7406a5-4dca-4b81-b32a-e892d2bf878c/content> [in Ukrainian].
- Voloshyna, O. (2024). Zastosuvannia samostiinoi roboty u protsesi formuvannia informatsiino-komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv pry vyvchenni inozemnoi movy v ahrarnykh zakladakh vyshchoi osvity [The use of independent work in the process of forming students' information and communication competence in learning a foreign language in agricultural higher education institutions]. *Molod i rynek [Youth and Market]*, 1 (221), 78-91. Retrieved from <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/298585/292036> [in Ukrainian].
- Zavoloka, S. I. (2017). Aspekty orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv VNZ z inozemnoi movy (frantsuzkoi) [Aspects of organizing independent work of university students in a foreign language (French)]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*, 75, 1, 118-121 [in Ukrainian].

Одержано 05.09.2024 р. Рекомендовано до друку 30.10.2024 р. Оприлюднено 28.12.2024 р.
